

УДК 378.1

Товканець Ганна Василівна

доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри теорії та методики початкової освіти
Мукачівський державний університет, м.Мукачево, Україна

СУЧАСНІ ТРАЄКТОРІЇ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

В статті розглядається проблеми розвитку педагогічної освіти. Підкреслюється, що педагогічна освіта є єдина освітня сфера, яка працює на самоосвіту, її самовідновлення, формуючи стратегічний ресурс – кадри. Виявлено тенденції розвитку сучасної вищої школи, в тому числі й педагогічної: транскордонності, політизації, інституціоналізації, створення потенціалу суспільної корисності вищої освіти; збільшення контингенту студентів на основі розширення доступу до всіх рівнів вищої освіти, еволюціонування викладання й навчання, консолідація, перехід від концепції функціональної підготовки фахівця до концепції розвитку його особистості.

Ключові слова: педагогічна освіта, сучасні підходи, освітня політика, удосконалення професійної підготовки.

Постановка проблеми. Важливого значення для розвитку суспільства набуває осмислення якісно нових ознак і смислів сучасної освіти в умовах євроінтеграції. На сучасному етапі перетворень, пов'язаних зі становленням та розвитком загальної політики і стратегії розвитку суспільства, освіта розглядається як один з пріоритетних соціальних інститутів. Освіта є фундаментом економіки, заснованою на знаннях, економіки постіндустріального, інформаційного суспільства, найважливішим засобом і ресурсом формування креативної особистості, здатної і готової до життя в полікультурному суспільстві, до прийняття відповідальних рішень в умовах вільного вибору, до діалогу як свідомо прийнятої форми співпраці й конкуренції.

В процесах модернізації професійної підготовки виокремлюється ключова роль педагогічної освіти, яка полягає в тому, що «це єдина освітня сфера, яка працює на самоосвіту, її самовідновлення, формуючи стратегічний ресурс – кадри»; є акумулятором і транслятором соціокультурних цінностей суспільства, середовищем для соціалізації індивіда; формує в своєму середовищі людину, яка стане відповідальним за освоєння цих цінностей підростаючим поколінням [2, с.3].

Зростання ролі вимог соціального замовлення на підготовку сучасного педагога, на підвищення його майстерності й якості педагогічної праці, формування позитивного образу і соціального престижу професії вчителя в суспільній свідомості зумовлює необхідність удосконалення педагогічної освіти. При цьому визначальним повинен стати випереджаючий характер як найважливіший ресурс розвитку суспільства, що може бути забезпечено виключно результатами комплексних наукових досліджень, всебічним аналізом прогностичного потенціалу і ризиків прийнятих рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку сучасної освіти і освітніх процесів були предметом дослідження таких науковців як В.Андрущенко, О.Базалук, М.Бойченко, І.Козубовської, С.Клепко, В.Кремень, О.Локшина, В.Луговий, Т.Лукіна, Л.Лук'янова, В.Лутай, О.Ляшенко, О.Матвієнко, Н.Ничкало, В.Олійник, Н.Пазюра, Н.Протасова, І.Прокопенко, А.Сбруєва, Г.Сотська, О.Шевченко, А.Ярошенко та інші. Освіта розглядається вченими як пріоритет державної політики розвинених країн. В умовах економічного і науково технічного прогресу освіта, яка формує людський капітал, стає головною рушійною силою розвитку суспільства і, відповідно, пріоритетним напрямком національної політики держав. Сьогодні

суспільство вимагає фахівця, здатного безперервно поповнювати і поглиблювати свої знання, підвищувати загальнотеоретичний і професійний рівень, який вміє мобілізувати себе на подолання труднощів, здатного приймати рішення незалежно від зовнішніх впливів, що є актуальним і для педагогічної освіти.

Мета статті: здійснити аналіз основних сучасних підходів та тенденцій у розвитку педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз наукових джерел дає підстави стверджувати, що сьогодні виокремлюються певні тенденції розвитку сучасної вищої школи, в тому числі й педагогічної, на яких раніше не акцентувалось уваги саме як на тенденціях [6, с.26]:

- транскордонності (розширення можливості доступу до освіти на основі відкритих освітніх ресурсів та дистанційного навчання й інформаційно-комунікаційних технологій; створення мегауніверситетів);
- політизації (державна підтримка наукової та інноваційної діяльності університетів, багатоаспектності вищої освіти, прогнозування змінних потреб освітньої сфери; політичні рішення щодо фінансування діяльності вищих навчальних закладів, диверсифікація прибутків);
- інституціоналізації (визначення профілів, пріоритетів, місії, інструментарію, тобто створення потенціалу суспільної корисності вищої освіти);
- зростання показників участі (збільшення контингенту студентів на основі розширення доступу до всіх рівнів вищої освіти, фінансової та освітньої підтримки представників бідних та маргінальних верств населення, розширення сектору недержавних освітніх послуг, орієнтованих на різні типи контингенту);
- передбачення потреб суспільства (збільшення уваги до природничої, технологічної, інженерної, математичної, соціальної та гуманітарної науки; відкритий доступ до наукової літератури та обмін результатами наукових досліджень, навчання підприємицтву, забезпечення професійно-технічної підготовки) [4];
- еволюціонування викладання й навчання (підготовка фахівців з планування освіти та наукових досліджень, розв'язання проблематики підготовки висококваліфікованих викладацьких (у тому числі педагогічних) кадрів, удосконалення методики викладання);
- консолідація (об'єднання ВНЗ з метою вирішення спільних проблем та стратегічних завдань; співпраця між урядами, освітніми установами, студентами, співробітниками, працевластцями тощо);
- перехід від концепції функціональної підготовки

фахівця до концепції розвитку його особистості, яка передбачає індивідуалізований характер освіти, що дозволяє враховувати можливості кожної конкретної людини і сприяє її саморозвитку.

Вивчення наукових джерел [1, с.29; 4, с.44; 5;] засвідчує, що інноваційні тенденції світового розвитку зумовлюють зміни і в педагогічній освіті, які можна представити в такий спосіб:

- необхідність підготовки людей до швидкозмінних умов життя у зв'язку з прискоренням темпів економічного розвитку;
- формування педагогічного мислення та навичок гуманістичної поведінки, створення передумов для продовження професійного педагогічного навчання і практичної освітньої діяльності;
- необхідність підвищення рівня готовності громадян до здійснення правильного вибору в умовах ринкової економіки;
- розвитку чинників комунікабельності і толерантності у зв'язку з розширенням масштабів освітньої взаємодії;
- підвищення професійної та соціальної мобільності як однієї з визначальних рис способу життя сучасної людини, що вимагає відмови від вузької спеціалізації і переходу до універсалізації, до підготовки фахівця широкого профілю;
- врахування основних вимог концепції сталого розвитку, оскільки серйозне ускладнення екологічної ситуації, проблеми якої набувають сьогодні глобального характеру, вимагає відповідної підготовки майбутнього педагога;
- необхідність посилення економічної та правової підготовки педагогів, що зумовлює інтенсифікація процесів глобалізації світогосподарських зв'язків на основі принципів ринкової економіки, без чого вони не можуть належним чином оцінити соціально-економічні результати педагогічної діяльності, а також забезпечувати правовий захист інтелектуальної власності;
- посилення ролі управлінської компетенції у зв'язку зі зміною цілей, характеру і структури професійної діяльності сучасного педагога і підвищенням ролі особистісного чинника і функцій навчання, перенавчання та виховання персоналу;
- креативність, тобто спрямування перебудови освітнього процесу на творче засвоєння знань і формування бази для науково-дослідної і конструкторсько-проектної діяльності.

Зазначимо, що в педагогічній освіті відбувається поступовий перехід від концепції функціональної підготовки фахівця до концепції розвитку його особистості, яка передбачає індивідуалізований характер освіти, який дозволяє враховувати можливості кожної конкретної людини і сприяє її саморозвитку. Адже освіта сьогодні розглядається: як найважливіший чинник формування нової якості економіки і суспільства; як засіб самореалізації, самовираження і самоствердження особистості; як умова стійкості, соціального самозахисту і адаптації особистості, в умовах ринкової економіки особливо, оскільки в найбільшій мірі людина розкриває свій творчий хист у праці і в, першу чергу, – в професійній праці [5, с.75].

Нова тенденція пов'язана з принципом людиноцентризму, що вимагає формування нових гуманістично орієнтованих, гуманітарних підходів до виховання сучасних фахівців.

На основі викладеного вище можемо констатувати, що модернізація педагогічної освіти спрямована насамперед на втілення ідеї формування особистісної і професійної самосвідомості сучасного педагога,

що дають можливість йому здійснювати вільний вибір шляхів саморозвитку.

Вивчення проблем розвитку педагогічної освіти дозволяє виокремити наступні напрями удосконалення професійної підготовки педагога:

1.Актуалізація національної складової освіти. Одним із завдань сучасної педагогічної освіти є виховання людини національної культури, здатної до активної життєдіяльності в полікультурному середовищі, до вступу в діалог з метою пошуку різних культурних смислів. Реальністю сучасного світу стає потреба у вихованні у майбутнього педагога громадянськості, гуманізму, відповідальності та толерантності, міжкультурної комунікації.

2.Оновлення змісту педагогічної освіти як в рамках спеціально організованих форм підвищення кваліфікації, так і через постійну самоосвіту відповідно до парадигми освіти «навчання впродовж життя».

3.Поширення ідей гуманізму на зміст, форми і методи навчання і виховання, що зорієнтує суб'єктів освітнього процесу на взаємоповагу і співробітництво. В основу освітньої системи має бути покладена ключова ідея, яка врівноважуватиме конфліктні ситуації в ній самій і в суспільстві в цілому. Такою єдиною ідеєю є «гуманістичний світогляд, який передбачає розвиток таких якостей особистості, як усвідомлення природи і людини в їхній єдності, відмова від авторитарного стилю мислення, терпимість, здатність до компромісів, поважне ставлення до чужої думки, до інших культур, цінностей, вірувань» [3, с.24].

4.Багаторівневість, гнучкість і варіативність системи педагогічної освіти, що передбачає підготовку вчителів на багаторівневій основі та розвиток альтернативних шляхів оволодіння учительською професією: через програми «ліцензованого вчителя» на базі вищої освіти і отримання сертифікатів про професійну підготовку після додаткового навчання в регіональних центрах; відведення часу на адаптацію претендента як педагога-стажиста або помічника вчителя, яка може відбуватися в різних формах: пробний рік, тьюторінг, менторинг, наставництво; зміна функції вчителя в шкільному класі – з транслятора знань він перетворюється на організатора і стимулятора самостійної пізнавальної діяльності учнів.

5.Використання нових інформаційно-комунікаційних технологій в освіті. У сучасному світі відбувається повсюдне формування єдиного науково-освітнього простору на основі постійного оновлення засобів телекомунікацій і інформацій, які значно впливають на темп і характер навчання в сторону його інтерактивності. За допомогою широкого використання ІКТ можна вирішити проблеми кількості, якості і професійного розвитку вчителів [7].

6.Співпраця вищого навчального закладу і школи в професійній підготовці педагога. Підвищується роль вищих навчальних закладів як центрів виховання і професійного удосконалення вчителів, що працюють в школах різного типу, створюються наукові та дослідні центри або вищі навчальні заклади, відповідальні за ефективну підготовку вчителів на всіх рівнях педагогічної освіти. До партнерства в справі підготовки майбутніх учителів залучаються досвідчені педагоги, центр професійної практичної підготовки переноситься в школу.

7.Підвищення статусу педагога. Поліпшення соціального забезпечення та покращення матеріального становища вчителів, умов їх життя і праці, можливостей просування по службі є найкращим засобом подолання нестачі компетентних і досвідчених вчителів, а також умовою залучення і збереження в системі освіти достатньої кількості кваліфікованих осіб.

На наш погляд, ефективності розвитку вищої освіти сприятимуть поступова реструктуризація й оптимізація державного замовлення на підготовку спеціалістів за участі роботодавців з метою приведення державного замовлення у відповідність до реальних потреб державного і приватного секторів національної економіки; розвиток системи освіти протягом життя; подальший розвиток експортного потенціалу вітчизняної вищої освіти з метою отримання економічних результатів, прискорення модернізації освіти та посилення впливу і престижу України у світі; активне впровадження у програми вищої освіти підприємницької складової, передусім у плані оволодіння студентами практичними навичками, необхідними для ведення самостійної економічної діяльності, а також отримання ними необхідних знань щодо законодавства та практики бізнесу в Україні і за кордоном; підвищення уваги до суспільствознавчого блоку вищої освіти та питань університетського самоврядування, від чого значною мірою залежить майбутня участь молодих людей у суспільно-політичному житті; цілеспрямована просвітницька робота з метою об'єктивного інформування батьків і абітурієнтів, зацікавленої громадськості щодо цінності педагогічних спеціальностей на вітчизняному і міжнародному ринку праці.

Слушною є думка В. Андрушенка, який зазначає, що «подолання політичних і економічних суперечностей безпосередньо залежить від стратегічного ресурсу цивілізації – інтелекту – науки, культури і

освіти, навчання і виховання нових поколінь, розвиток яких розглядається нині як одно з найбільш актуальних питань життєствердження європейської, а слідом за нею – і світової спільноти. Світанок Європі забезпечать нові покоління людей, вихованих в єдиній системі цінностей, насамперед, політичних і моральних, що за своїм змістом і спрямуванням утверджують високу культуру, толерантність, взаєморозуміння між народами і солідарність. Авторитет духовності в освітній простір Європи має повернути учителя» [1, с. 28].

Саме педагог готує нового суб'єкта життєдіяльності – активного поборника єдності суспільства і його прогресивних змін, заснованих на гуманістичних і демократичних началах, глибокій єдності й співпраці народів і культур, добробуту і суспільного порядку, толерантності й солідарності.

Висновки. Модернізація педагогічної освіти передбачає насамперед особливу увагу до підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів. Перспективи педагогічної освіти вбачаються у формуванні підходів до стратегії, тактики і механізмів адаптації системи професійної педагогічної освіти до економічної, соціальної і демографічної ситуації в країні; у створенні сучасної мобільної і гнучкої системи неперервної професійної освіти, що включає всі рівні професійної освіти; підвищення привабливості й іміджу професійної підготовки на основі відкриття для випускників перспектив для продовження навчання і кар'єрного зростання.

Список використаної літератури

1. Андрущенко В.П. Проблема формування нового учителя для об'єднаної Європи XXI століття / В.П. Андрущенко // Європейські педагогічні студії. – 2012. – Випуск 1 – 2. – С. 27 – 39.
2. Засыпкин В.П. Модернизация педагогического образования: социологический анализ: автореф. дис. ... д-ра соц. наук: 22.00.04 – Екатеринбург, 2010. – 44 с.
3. Зязюн І.А. Освітні парадигми та педагогічні технології у вимірах філософії освіти / І.А. Зязюн // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки. – 2011. – Випуск 1.33. – С. 22 – 27.
4. Ничкало Н. Г. Професійна педагогіка і психопедагогіка праці у діалектичному взаємозв'язку / Нелля Ничкало // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2013. – № 2. – С. 42 – 53.
5. Сластенин В.А. Современные подходы к подготовке учителя / В.А. Сластенин // Педагогическое образование и наука. – 2010. – № 1. – С. 75.
6. Терентьева Н. Основні тенденції розвитку університетської освіти кінця першого десятиліття XXI століття: європейський вимір / Н. Терентьева // Педагогіка і психологія. Науково-теоретичний та інформаційний вісник НАПН України / ред. кол. В. Г. Кремень (гол. ред.) та ін. – 2012. – № 3 (76). – С. 22–27.
7. European Commission DG Education and Culture (2005). Common European Principles for Teacher Competences and Qualifications / [Електронний ресурс]. – URL: http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/principles_en.pdf.

Стаття надійшла до редакції 17.10.2017 р.
Стаття прийнята до друку 23.10.2017 р.

Товканец Анна

доктор педагогических наук, профессор
заведующий кафедрой теории и методики начального образования
Мукачевский государственный университет, г.Мукачево, Украина

СОВРЕМЕННЫЕ ТРАЕКТОРИИ РАЗВИТИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье рассматриваются проблемы развития педагогического образования. Подчеркивается, что педагогическое образование является единственной образовательной сферой, которая работает на самообразование, ее самовосстановления, формируя стратегический ресурс - кадры. Выявлены тенденции развития современной высшей школы, в том числе и педагогической: трансграничности, политизации, институционализации, создания потенциала общественной полезности высшего образования; увеличение контингента студентов на основе расширения доступа ко всем уровням высшего образования, эволюционирования преподавания и обучения, консолидации; переход от концепции функциональной подготовки специалиста к концепции развития его личности.

Ключевые слова: педагогическое образование, современные подходы, образовательная политика, совершенствовани профессиональной подготовки.

Tovkanets Ganna

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Head of Department of Theory and Methods of Primary Education
Mukachevo State University, Mukachevo, Ukraine

MODERN DIRECTIONS OF PEDAGOGICAL EDUCATION DEVELOPMENT

The presented article focuses on the problems of pedagogical education development. It has been emphasized that pedagogical education is the only field that works on self-education, self-improvement, forming a strategic resource - personnel. It has been concluded that the modernization of pedagogical education envisages, first of all, special attention to the training of highly skilled pedagogical staff. Perspectives of pedagogical education are seen in the formation of approaches to the strategy, tactics and mechanisms of adaptation of the professional pedagogical education system to the economic, social and demographic situation in the country; in creating the modern mobile and flexible system of continuous vocational education that would include all levels of vocational education; enhancing the attractiveness and image of vocational training through opening prospects of continuing education and career growth to graduates.

Key words: pedagogical education, modern approaches, educational policy, professional training upgrade.